Redacţiunea, Administraţiunea şi Tipografia:
BRAŞOVU, piaţa mare Nr. 22
Scrisori nefrancate nu se primescŭ. Manuscripte nu se retrimitŭ!
Birourile de anunciuri:
Braşovu, piaţa mare Nr. 22.
Inserate mai primescŭ în Viena *Rudolfu Mosse, Haasenstein & Vogler (Otto Maas), Heinrich Schalek, Alois Herndl, M. Dukes, A. Oppelik, J. Dannenberg*; în Budapesta: *A. V. Goldberger, Anton Mezei, Eckstein Bernat*; în Frankfurt: *G. L. Daube*; în Hamburg: *A. Steiner*.
Preţulŭ inserţiunilorŭ; o seriă garmondŭ pe o colónă 6 cr. şi 30 cr. timbru pentru o publicare. Publicărĭ mai dese după tarifă şi învoială.
Reclame pe pagina III-a o seriă 10 cr. v. a. séu 30 banĭ.

GAZETA TRANSILVANIEI

ANULŬ LIII.

„Gazeta" ese în fiecare ḑi
Abonamente pentru Austro-Ungaria:
Pe unŭ anŭ 12 fl., pe şése luni 6 fl., Pe trei lunĭ 3 fl.
Pentru România şi străinătate:
Pe unŭ anŭ 40 francĭ, pe şése lunĭ 20 francĭ, pe trei lunĭ 10 francĭ.
Se prenumĕră la tóte oficiele poştale din întru şi din afară şi la dd. colectorĭ.
Abonamentulŭ pentru Braşovŭ:
la administraţiune, piaţa mare Nr. 22. etagiulŭ I.: pe unŭ anŭ 10 fl., pe şése lunĭ 5 fl., pe trei lunĭ 2 fl. 50 cr. Cu dusulŭ în casă: Pe unŭ anŭ 12 fl. pe şése lunĭ 6 fl., pe trei lunĭ 3 fl. Unŭ esemplarŭ 5 cr. v. a. séu 15 banĭ.
Atâtŭ abonamentele câtŭ şi inserţiunile suntŭ a se plăti înainte.

Nr. 94. Braşovŭ, Venerĭ 27 Aprilie (9 Maiu) 1890.

Braşovŭ, 26 Aprilie st. v.

S'a aşteptatŭ cu órecare nerăbdare discursulŭ tronului, prin care împĕratulŭ Wilhelm a deschisŭ alaltaerĭ noulŭ parlamentŭ germanŭ, pentru că se credea, că elŭ va face lumină asupra situaţiunei create după retragerea principelui Bismarck şi va desfăşura programa noului guvernŭ.

Aşteptările de felulŭ acesta nu s'au împlinitŭ. Discursulŭ tronului nicĭ n'a făcutŭ amintire măcarŭ despre retragerea cancelarului Bismarck şi de unŭ programŭ nou nu vorbesce cu nicĭ unŭ cuvêntŭ.

Se pare că împĕratulŭ Wilhelm a voitŭ anume sĕ arate, că prin retragerea lui Bismarck nu s'a întâmplatŭ nicĭ o schimbare în întru şi că tóte îşĭ mergŭ cursulŭ lorŭ regulatŭ.

Împĕratulŭ Wilhelm se ocupă multŭ în mesagiulŭ sĕu de legile pentru scutirea lucrătorilorŭ, accentuândŭ vederile sale deosebite de acele ale lui Bismark pe têrêmulŭ politicei sociale şi asigurândŭ că se va respinge cu energiă orĭ-ce încercare de a sgudui ordinea de dreptŭ stabilită.

După aceea mesagiulŭ vorbesce de politica de pace. La acestŭ pasagiu unde ḑice: „mĭ a succesŭ a întări încrederea tuturorŭ guvernelorŭ străine în trăinicia politicei mele de pace" se asigură că împĕratulŭ a accentuatŭ tare cuvêntulŭ *mele*, ceea ce s'a observatŭ multŭ faţă cu neamintirea schimbării cancelarului.

Îndată după accentuarea politicei de pace împĕratulŭ Wilhelm anunţă sporirea armatei prin mărirea contingentului în timpŭ de pace, care va căşuna o urcare a cheltuielilorŭ anuale cu 18 milióne.

Acestŭ pasagiu alŭ mesagiului dărîmă tóte ilusiunile, ce le-au pututŭ produce asigurările anteriore, că se va delătura septenatulŭ şi se va scurta serviciulŭ militarŭ.

Împĕratulŭ a ḑisŭ cătră o deputaţiă de ţĕranĭ din Altenburg, că doresce ca ei sĕ'şĭ pótă cultiva câmpurile totdéuna în pace.

Cum îşĭ va puté cultiva însĕ ţĕranulŭ moşia sa în pace, când anii cei mai frumoşĭ trebue sĕ-i petrécă în armată şi când i-se impunŭ sarcinĭ peste sarcinĭ, pe carĭ abia le mai póte suporta?

Mesagiulŭ împĕratului german nu cuprinde dér nimicŭ liniştitorŭ, nimicŭ ce ar lămuri situaţiunea; tóte rĕmânŭ cum au fostŭ: politică de pace în afară, ér înăuntru sporirĭ de armată şi dărĭ nouĕ continue. Până când va puté merge lucrulŭ totŭ aşa?

Rĕspunsŭ

la comunicatulŭ semioficiosŭ publicatŭ în 1 Aprilie a. c. în ḑiarele guvernamentale „Nemzet", „Kolozsvár" şi „Hermannstädter Zeitung", privitorŭ la „Apelulŭ" din „Gazeta Transilvaniei" Nr. 26.

D-lŭ ministru Csaky s'a sêmţitŭ greu atinsŭ prin „Apelulŭ" adresatŭ clerului gr. cat. românŭ oradanŭ, pentru aceea a şi făcutŭ sĕ se publice unŭ comunicatŭ semi-oficiosŭ deodată în ḑiarele guvernamentale, ca „Nemzet", „Kolozsvár" şi „Hermannstädter Zeitung", prin care se încércă a'şĭ scusa înaintea lumei civilisate pĕcatulŭ sĕu comisŭ în contra legei şi a libertăţiĭ precum şi în contra principiilorŭ pedagogieĭ raţionale, ca ministru de instrucţiune faţă cu uniculŭ institutŭ românescŭ ce 'lŭ posedŭ Românii din totă Ţéra unguréscă, desaprobândŭ totodată cele împărtăşite în „Apelŭ".

Comunicatulŭ semioficiosŭ însĕ e atât de „nelogicŭ" şi „naivŭ", încâtŭ elŭ se judecă pe sine însuşĭ, pentru aceea mărturisescŭ sinceru, că n'ar merita sĕ mai reflectămŭ la „elŭ. Considerândŭ însĕ, că Ungurii „néuoşĭ" în frunte cu cei dela „Kolozsvár" âmblă cu deadinsulŭ sĕ se convingă despre adevĕrata stare a lucrului, punêndu-şĭ întrebarea: „*Care este adevĕrul?*" atâtŭ pentru a-i linişti pe ei, câtŭ mai vêrtosŭ pentru a convinge şi pe d-lŭ Csaky despre nedreptatea strigătóre la cerŭ ce intenţionéză a-o face Românilorŭ, mĕ folosescŭ de acéstă ocasiune, ca în interesulŭ institutului din Beiuşŭ, a reputaţiunei corpului didacticŭ, — care în mânia tuturorŭ lipselorŭ materiale, cu carĭ are de a se lupta, şi în mânia desconsiderării, cu care a fostŭ tractatŭ în continuu din partea guvernului diecesanŭ, şĭ-a împlinitŭ cu atâta abnegare datoria sa săntă—se reducŭ la valórea lorŭ adevĕrată observările contrarilorŭ noştri.

Nu mĕ voiu dimite într'o polemiă lungă, fiindcă orĭ şi ce felŭ de polemiă recere ca „condiţiune sine qua non" *bunăvoinţă* şi din partea contrariului de a voi sĕ fiă capacitatŭ pin argumente tarĭ şi drepte, bunăvoinţă, pe care trebue sĕ i-o denegŭ oficiosului d-lui Csaky, care fără sĕ rĕstórne afirmările nóstre, basate pe **documente nerĕsturnabile**, prin contra-documente, se încércă numai a le slăbi prin esplicărĭ sinistre şi prin sofisme.

Pentru aceea mĕ voiu mărgini a da unŭ rĕspunsŭ precisŭ la observaţiunile făcute de comunicatulŭ oficiosŭ relativŭ la acea „*pièce de resistance*", póte pentru mulţĭ odiósă, dér pe lângă tóte aceste fórte curiósă, la cestiunea gimnasiului din Beiuşŭ, reservându'mĭ a reveni cu altă ocasiune şi la celelalte observărĭ ale oficiosului, carĭ nu se ţinŭ strînsŭ de obiectŭ.

Aserţiunile şi reflecsiunile nóstre le vomŭ face urmărindŭ din punctŭ în punctŭ cele susţinute de comunicatul din „Nemzet" şi declarămŭ din capulŭ locului, că aceste aserţiunĭ, basându-se pe informaţiunile cele mai esacte, ce le-amŭ primitŭ dela mai mulţĭ domnĭ şi tinerĭ de caracterŭ şi demnĭ de credinţă, carĭ pe acele timpurĭ au fostŭ fericiţĭ orĭ mai bine nefericiţĭ a petrece în Beiuşŭ, precum şi pe documentele cele mai autentice, carĭ tóte la casŭ de lipsă le putemŭ adeveri şi prin martorĭ, împărtăşirile de mai josŭ le declarămŭ de cele mai autentice şi tóte câte s'ar afla în contraḑicere cu ele le declarămŭ de neadevĕrate şi tendenţióse.

*

Oficiosulŭ dela „Nemzet" declară, că „*afacerea gimnasiului din Beiuşŭ a fostŭ înfăţişată în modŭ fórte tendenţiosŭ şi schimositŭ*"; şi parte pentru de a proba acéstă aserţiune a sa, parte ca sĕ rectifice *procederea despotică şi opusă principiilorŭ sănĕtóse şi fundamentale pedagogice* ale D-lui Csáky, mai întâiu enumeră unŭ lungŭ şirŭ de „scandalurĭ" petrecute dela 1867 până în ḑiua de aḑĭ, contândŭ totodată şi la aceea, că ómenii preocupaţĭ, cetindŭ mai întâiu acestŭ registru de pĕcate, vorŭ fi orbiţĭ şi, orĭ vorŭ ceti mai departe orĭ nu, vorŭ aproba tóte cele comunicate, fiă câtŭ de neadevĕrate.

Şi pentru ca sĕ se convingă onoraţii cetitorĭ, că óre care dintre noi a înfăţişatŭ afacerea gimnasiului din Beiuşŭ în modŭ mai tendenţiosŭ şi schimositŭ, voiu rĕspunde la fiă-care punctŭ alŭ observărilorŭ, ce le-a făcutŭ oficiosulŭ dela „Nemzet", ca sĕ dovedéscă pretinsa îndreptăţire a ministrului de a introduce limba maghiară ca limbă de propunere, pe care noi altcum o numimŭ atentatŭ în contra institutului gr. cat. românŭ din Beiuşŭ.

Étă dér şirulŭ celŭ lungŭ alŭ „scandalelorŭ" „inspăimêntătóre", ce se petrecură în Beiuşŭ în decursŭ de 22 de anĭ şi care se cuprindŭ în comunicatulŭ semi-oficiosŭ:

I.

Se afirmă, „*că unulŭ dintre profesorĭ a trebuitŭ sĕ fiă demisionatŭ, fiind-că era beţivŭ.*"

Eu acéstă împrejurare nu o sciu cu tótă siguritatea; însĕ concedŭ, că s'a pututŭ întâmpla.

Ei, dér domnule oficiosŭ, pune'ţĭ mâna pe inimă şi, décă simţĭ că eştĭ curatŭ la sufletŭ, spune-ne sincerŭ, că în gimnasiile de statŭ dela inaugurarea constituţionalismului ungurescŭ până în ḑiua de aḑĭ nicĭ unŭ profesorŭ beuturŭ n'a fostŭ aplicatŭ în funcţiune? Nicĭ d-ta nu aĭ puté crede aşa ceva; de ai crede însĕ totuşĭ, că nu s'a întâmplatŭ nicĭ unŭ casŭ, la espresa dorinţă a d-tale prea bucurosŭ îţĭ voiu servi cu destule esemple.

Apoi décă şi în Beiuşŭ s'a aflatŭ în decursŭ de 22 anĭ unŭ profesorŭ beutorŭ, acésta e aşa mare minune în Ţéra unguréscă? Nu cumva pretindeţĭ, ca instrucţiunea sĕ fiă condusă şi în Beiuşŭ de „*ângerĭ*", cum e condusă la gimnasiile d-vostră de statŭ, unde încă nimenĭ pe lume „n'a cunoscutŭ" ómenĭ cu patime?? Apoi décă a fostŭ unŭ profesorŭ beutorŭ, elŭ a fostŭ, cum înşi-vĕ ne spuneţĭ, demisionatŭ. Ce mai voiau dér domnii din ministeriu?

„*Din anŭ în anŭ s'au întêmplatŭ totŭ mai multe furturĭ între studenţĭ, escesc şi casurĭ de transgresiunĭ.*"

Considerândŭ, că în acéstă afirmare oficiosulŭ ungurŭ pune mare pondŭ pe cuvêntulŭ „furtŭ", fiindcă numai acesta îlŭ specifică dintre tóte transgresiunile şcolare, eu încă voiu rĕspunde numai la acésta. E adevĕratŭ, după cum am înţelesŭ, că şi în Beiuşŭ în decursŭ de 10—15 anĭ s'a întêmplatŭ unŭ casŭ de furtŭ. Însĕ óre în alte gimnasii nu s'a întêmplatŭ nicĭ unŭ furtŭ dela 1867 încóce? Nicĭ alte transgresiunĭ? Noi scimŭ positivŭ, că în Oradea-mare din gimnasiulŭ premonstratensilorŭ numai într'unŭ anŭ s'au eliminatŭ 3 tinerĭ pentru furtŭ; şi ce nĕcazŭ li-se făcu premonstratensilorŭ şi gimnasiului lorŭ? Fost'au óre domnii profesorĭ ameninţaţĭ cu destituire şi gimnasiulŭ cu închidere? Aşteptămŭ rĕspunsŭ! Dér în alte gimnasii sĕ nu se fi întêmplatŭ asemenĭ casurĭ de transgresiunĭ şi de escese? Placă numai şi căutaţĭ cu deadinsulŭ şi vĕ veţĭ convinge, că s'au întêmplatŭ şi în alte gimnasii şi încă în mai multe rêndurĭ ca în Beiuşiu.

Numai în gimnasiile de statŭ nu se întêmplă astfelŭ de lucrurĭ, pentru-că pe acestea le frecuentéză nu „fii ómenilorŭ", ci „ângerii" lui Dumneḑeu??

„*Au fostŭ scolarĭ, ale cărora óre nescusate întreceau numĕrulŭ de trei sute.*"

Acéstă afirmare nu e adevĕrată. Pentru-că totŭ omulŭ care a umblatŭ la şcólă trebue sĕ scie, că aşa ceva e imposibilŭ. Apoi décă cu tóte acestea s'ar fi pututŭ întêmpla — dato non concesso — de sine se nasce întrebarea, óre Inaltulŭ Ministeriu de instrucţiune publică făcut'a interpelare în acéstă cestiune cătră direcţiunea gimnasială pentru evitarea unorŭ astfelŭ de iregularităţĭ? De astfelŭ de lucrurĭ sĕ'şe ocupe guvernulŭ, éră nu de maghiarisarea institutelorŭ confesionale!

Cu tóte acestea, cumcă mai mulţĭ studenţĭ în totŭ gimnasiulŭ au pututŭ ca la olaltă sĕ aibă trei sute de óre nescusate, acésta nu e nicĭ o imposibilitate; din acestŭ incidentŭ însĕ nu sĕ facă guvernulŭ gravamenŭ de a ameninţa pe profesorĭ cu destituire şi gimnasiulŭ cu închidere, ci din contră ar fi trebuitŭ sĕ fiă cu atenţiune şi recunoscinţă faţă de acei profesorĭ, carĭ şi în scusarea orelorŭ au fostŭ aşa de riguroşĭ. Pentru-că scie d-lŭ ministru prea bine, dér o scie orĭ şi care omŭ cu carte, că scusarea órelorŭ depinde cu totulŭ dela consciinţa rigurósă orĭ lacsă a profesorului respectivŭ. Şi décă totuşĭ şi acéstă rigóre e aşa de mare eróre înaintea domnilorŭ din ministeriu, de aci putemŭ conchide, că e nebunŭ acelŭ profesorŭ, care va săpa sub elŭ prin aceea, că nu va scusa tóte órele studenţilorŭ.

Şi în acestŭ sensŭ óre în alte gimnasii sĕ nu fi fostŭ atâtea óre nescusate, şi décă au fostŭ — precum întru adevĕrŭ au şi fostŭ — óre profesorii respectivĭ fost'au ameninţaţĭ cu destituire şi gimnasiulŭ cu închidere?

„*Cu ocasiunea alegerilorŭ de deputaţĭ la 1884 şcolarii gimnasiului superiorŭ din Beiuşŭ au cântatŭ cântece* **duşmănóse** *patriei.*"

„Qui bene distinguit bene docet." După acéstă axiomă mĕ simţŭ îndreptăţitŭ a pune întrebarea, că ce înţelegeţĭ D-Vóstră sub cuvêntulŭ: **duşmane**? Décă înţelegeţĭ *totŭ ce e românescŭ*, atuncĭ aveţĭ dreptate; pentru-că Românulŭ îşĭ esprimă simţĕmintele sale în poesiă şi cântare nu numai la alegerĭ, ci la orĭ şi ce ocasiune; dér décă înţelegeţĭ sub cuvêntulŭ **duşmanŭ** cântece *carĭ întru adevĕrŭ* arŭ fi contrare patriei, atuncĭ în acestŭ casŭ trebue sĕ vĕ denegămŭ adevĕrulŭ. Pentru-că Românulŭ dela fire este lealŭ şi iubitorŭ de ţéră, ce-o dovedesce în destulŭ istoria trecutului sĕu. Elŭ cântă cu însufleţire, aprinsŭ de focului iubirei patriei sale, a locurilorŭ unde s'a nĕscutŭ şi trăesce, şi unde au trăitŭ străbunii lui. Óre studenţiĭ dela mai multe gimnasii de statŭ nicĭ-odată nu au cântatŭ şi nu cântă nicĭ astăḑĭ horĭ antidinastice, al cărorŭ cuprinsŭ este vătĕmătorŭ chiar pentru capulŭ statuluĭ? Şi óre profesorii acestorŭ institute fost'au ameninţaţĭ cu destituire şi gimnasiile cu închidere din partea guvernului constituţionalŭ?

In anulŭ 1868 a vătĕmatŭ stégulŭ naţionalŭ ungurescŭ. Acésta este adevĕrată; însĕ nu e destulă satisfacţiă pentru naţia unguréscă, că acela, care, ca studentŭ rĕsfăţatŭ, a vătĕmatŭ stégulŭ, ca bărbatŭ de posiţiune între toţĭ Românii Beiuşenĭ

cel dintâiu a arboratŭ stégulŭ ungurescŭ pe casa sa proprià?

Dér vătĕmarea stégului în Monorŭ şi a emblemelorŭ imperiale la Cluşiu nu le vine în minte d-lorŭ din ministeriu? Ce pedépsă li-au dictatŭ locuitorilorŭ din Monorŭ? La porunca directă a Maiestăţii Sale regelui Ungariei descoperitu-s'a făptuitorulŭ? Pentru asemenea casurĭ óre sĕ nu se dicteze nicĭ o pedépsă?

„Studenţii au bătutŭ pe unŭ alegĕtorŭ din partida contrară.“ Nicĭ acéstă afirmare nu e adevĕrată. Este adevĕrŭ însĕ că au fostŭ deţinuţĭ fiindŭ suspiţionaţĭ; la comanda unora dintre Ungurĭ au fostŭ şi traşĭ în cercetare criminală, însĕ neaflându-se nimicŭ în contra lorŭ, au fostŭ eliberaţĭ.

Dér studenţii dela gimnasiile unguresci în era constituţională nicĭ-odată nu s'au bătutŭ cu calfe între sine şi la alegerĭ? Şi pentru tóte aceste fapte, bătăi, care corpŭ a fostŭ destituitŭ şi care gimnasiu s'a ameninţatŭ cu închidere?

„Studenţii împreună cu profesorii lorŭ au demonstratŭ în favórea ideilorŭ ultraistice românescĭ.“

Carĭ suntŭ acele idei? „Ne sutor ultra crepidam.“ Trebue sĕ sciţĭ, că în anulŭ 1884 în Beiuşŭ au fostŭ candidaţĭ ca deputaţĭ doi Românĭ, ambii cu programulŭ guvernamentalŭ. Unulŭ a fotŭ deputatulŭ vechiu G. Vegsö, ér celălaltŭ Iosifŭ Vulcanŭ, membrulŭ societăţii unguresci „Kisfaludy“, care a fostŭ candidatŭ de Episcopulŭ latinŭ St. Lipovniczky, şi cu care a votatŭ dominiulŭ episcopescŭ latinŭ.

Dintre profesorĭ unii au votatŭ pe lângă Végsö, alţii pe lângă I. Vulcanŭ, alţii nicĭ n'au votatŭ. Acesta e adevĕrulŭ. Cum se póte acuma din acéstă împrejurare afirma, ba totodată şi argumenta *demonstrarea făcutŭ în favorulŭ ideilorŭ ultraistice românescĭ décă nu numai prin o „greşélă logică“??* Dealmintrelea sĕ fi fostŭ atuncĭ orĭ şi ce partidă, care are dreptŭ de esistinţă în cadrulŭ constituţiunei Ungariei, profesorilorŭ din Beiuşŭ nu le este permisŭ sĕ-şĭ foloséscă drepturile lorŭ cetăţenescĭ după convingere într'unŭ statŭ constituţionalŭ?

Altcum décă voiţĭ sĕ le vedeţĭ tóte acestea în scrisŭ, binevoiţĭ a căuta protocolulŭ de investigaţiune, ce s'a luatŭ asupra atitudinei corpului profesoralŭ încă în acelaşĭ anŭ; şi vĕ veţĭ convinge despre aceea, că şi acei profesorĭ, carĭ nu s'au folositŭ de dreptulŭ lorŭ politicŭ de a merge la *urnă*, încă a fostŭ întrebaţĭ, că pentru ce nu au votatŭ? Şi sciţĭ pentru ce li-s'á pusŭ acéstă întrebare? Pentru că *insinuările* sinistre şi maliţióse trimise din Beiuşŭ ministrului au cuprinsŭ şi acea *absurditate*, că respectivii domnĭ profesorĭ pentru aceea n'a votatŭ, *că au fostŭ terorisaţĭ din partea profesorilorŭ, carĭ au fostŭ de partida vulcaniană.* Şi ce resultatŭ a avutŭ acéstă investigaţiune? Ca tóte, unŭ fiasco. Ministrulŭ, în tenórea protocolului luatŭ, n'a putută aduce nicĭ o judecată meritoóiă.

„Cumcă disciplina scolarilorŭ cu timpulŭ s'a stricatŭ de totŭ“. — Incâtŭ s'a stricatŭ se vede din esemplele aduse de „Nemzet“. Acéstă acusare cade cu totulŭ în spinarea înaltului guvernŭ, care supraveghiază şi gimnasiulŭ din Beiuşŭ ca pe celelalte gimnasii de statŭ. Pentru-că tótă puterea de a dispune este depusă în mâna guvernului, pentru ce nu s'a folositŭ dér de acestŭ dreptŭ de controlă, décă a observatŭ, *că din timpŭ în timpŭ se strică disciplina institutului?* In acestŭ casŭ tótă responsabilitatea, înaintea lui Dumneḑeu şi a ómenilorŭ cade asupra guvernului.

După înşirarea, celorŭ amintite prin carĭ s'ar periclita statulŭ în esistenţa sa(?), oficiosulŭ dela „Nemzet“ cu o ironiă de totŭ *„maliţiósă“* şi *„tendenţiósă“* observă: *„acésea este dér „basa solidă“ a culturei naţionale românescĭ, care după cum ḑice scriitorul articulului a pusŭ în uimire pe Ungurii dela putere“.*

Sĕ ne permită omulŭ guvernului şi nouĕ sĕ-i înregistrămŭ câteva specimene din viéţa gimnasiilorŭ de statŭ şi confesionale unguresci, ca *„per analogiam“* sĕ se convingă şi poporulŭ românescŭ, éră de altă parte sĕ se convingă şi d-sa despre *„baza solidă“* a educaţiunei în acele gimnasii. Pentru ilustrare voiu aminti numai câteva esemple din viéţa gimnasiilorŭ celorŭ mai renumite.

In Aradŭ în anulŭ 1885 s'a aruncat unŭ studentŭ Alexandru Kirlovics în Mureşŭ, din pricina terorisării profesorilorŭ; Iosifŭ Kristyory a fostŭ bătutŭ cu pumnii în scólă, şi de acéstă bătaiă a ameţitŭ, apoi a devenitŭ gângavŭ; Alexandru Komlosy éră a fostŭ bătutŭ de profesorŭ. In Oradea mare mai anii trecuţĭ s'a sinucisŭ unŭ studentŭ din clasa VIII, ba chiar şi doi profesorĭ, unulŭ dela reale şi altulŭ premonstratensŭ; în Dobriţinŭ éră s'a sinucisŭ unŭ studentŭ din classa VIII; într'unŭ altŭ gimnasiu de statŭ 2 profesorĭ s'au *înjuratŭ bechéresce în faţa a 300 de studenţĭ.* — In Budapesta totŭ în anii mai de-aprópe unŭ şcolarŭ din classa 4 gimn. s'a împuşcatŭ în decursulŭ prelegerilorŭ ş. a. ş. a.

Dér apoi décă omulŭ ar avé timpŭ sĕ umble după lucrurĭ de acestea şcolare, ce iconă posomorîtă ar puté zugrăvi din cele petrecute la gimnasiile unguresci? Óre d-lŭ Csaky din asemenĭ casurĭ triste, carĭ s'au întêmplatŭ în gimnasiile susţinute din visteria statului, tras'a consecinţele sale despre *spiritulŭ* şi *principiulŭ de educaţiune,*| ce domnescŭ în acele institute? Óre profesorii din numitele institute au fostŭ destituiţĭ ca în Beiuşŭ, şi sguduitu-s'a pentru aceea temelia gimnasiilorŭ de statŭ şi conf. unguresci, în carĭ şi profesorii se sinucidŭ, înjură, becherescŭ şi se batŭ?? Eu nu sciu, ca faţă cu aceste gimnasii până acuma sĕ se fi adusŭ vre-o ordinaţiune ministerială.

Sĕ luămŭ însĕ şi unŭ altŭ casŭ din viéţa socială. Sciţĭ prea bine, că în cutare secţiune ministerială în anii din urmă s'a descoperitŭ unŭ furtŭ de timbre în preţŭ de 20—30 mii de fl., éră în anulŭ trecutŭ Kokan, cassarŭ în ministerulŭ de finanţe, a defraudatŭ 42 de mii fl. v. a.; acuma aceste defraudărĭ, mai bine furturĭ, nu s'au comisŭ de studenţĭ nematurĭ, ci de ómenĭ maturĭ şi cu posiţiune, şi óre pentru faptele acestora destituitu-s'au toţĭ funcţionarii din ministerulŭ respectivŭ începêndŭ dela ministru până la celŭ din urmă scriitorŭ?

Vedĭ, domnule oficiosŭ, cum ajunge omulŭ în cornŭ de capră, décă în judecata sa este condusŭ de patimă, preocupare şi de „greşélă logică“!!

Din cele espuse orĭ şi care omŭ nepreocupatŭ îşĭ póte face conclusiunea şi despre „basa solidă“ a culturei naţionale unguresci. Şi óre acéstă „basă solidă“ a culturei unguresci până acuma nu „i-au pusŭ în uimire“ pe domnii dela înaltulŭ guvernŭ? Se vede că nu!

II. Istoria stégului.

Este cunoscutŭ onor. publicŭ, că de câţĭva anĭ o sculă de predicatorŭ calvinŭ din Beiuşŭ cu numele Sipos Imre a scrisŭ mai mulţĭ articulĭ în fóia guvernamentală din Oradea-mare „Szabadság“ sub numele anonimŭ „Bélavári“, prin carĭ a intenţionatŭ a discredita înaintea publicului atâtŭ institutulŭ *gr. cat. românescŭ,* câtŭ şi corpulŭ profesoralŭ totŭ numai cu scopulŭ de a unelti pentru *maghiarisarea institutului românescŭ*; până în urma urmelorŭ în orbia sa vătĕmândŭ chiar şi pe directorele supremŭ alŭ gimnasiului, la provocarea directă a directorului supremŭ a fostŭ constrînsŭ a-le revoca tóte câte le-a scrisŭ, şi încă din ce causă? *Pentru-că* — ḑice denunţiantulŭ — *informaţiunile pe carĭ şĭ-a basatŭ ciclulŭ de articulĭ au fostŭ sinistre.* Şi totuşĭ despre acéstă rectificare *înaltulŭ guvernŭ nu a luatŭ séu nu a voitŭ sĕ ia nicĭ o notiţă.* E de însemnatŭ, că totŭ dênsulŭ a fostŭ care a denunţatŭ guvernului tóte escesele amintite şi deja reduse la valórea lorŭ adevĕrată, ce nu i-a fostŭ ruşine a mărturisi în publicŭ.

In urma acestorŭ *denunţărĭ false* şi *rĕutăcióse*, spiritele în cercurile guvernului întru atâta erau de agitate şi preocupate faţă cu gimnasiulŭ din Beiuşŭ, încâtŭ cu ochĭ de „argus“ pândeau şi aşteptau — pe timpurile acele în Beiuşŭ era unŭ secretŭ publicŭ — după vr'o ocasiune binevenită, ca sĕ afle nodŭ în papură şi sĕ pótă isbucni cu tótă furia asupra institutului şi a corpului profesoralŭ. Acéstă ocasiune li-a oferit'o comedia stégului înscenată de unŭ studentŭ de clasa a VI., alŭ căreia istoricŭ este următorulŭ:

In anulŭ 1888 în 2 Junie era sĕ vină Episcopulŭ latinŭ din Oradea-mare Laurenţiu Schlauch pentru administrarea sacramentului S. mirŭ, când totodată era sĕ fiă şi óspele Preasânţiei Sale Episcopului Michailŭ Pavelŭ. Considerândŭ, că óspele pe care erau sĕ'lŭ priméscă credincioşii lui, ca bărbatŭ de statŭ şi celŭ mai adictŭ alŭ guvernului, afară de *misiune apostolică* mai avea încă şi *misiune politică,* s'au decisŭ a'lŭ primi cu marĭ ovaţiunĭ. Ca la aceste ovaţiunĭ sĕ fiă representatŭ şi institutulŭ gr. cat. românescŭ în modŭ ostentativŭ, într'unŭ cercŭ fórte restrînsŭ, — care a constatŭ numai din 4 membri demnitarĭ bisericescĭ şi între carĭ din corpulŭ didacdacticŭ a luatŭ parte numai fostulŭ dirigente gimnasialŭ Petru Mihuţiu — după o dispută fórte seriósă s'a aflatŭ de bine şi *„consultŭ“*, parte pentru *linişţirea spiritelorŭ agitate,* parte pentru redicarea ovaţiunei festive, sĕ se arboreze unŭ stégŭ şi pe gimnasiulŭ gr. cat. *românŭ*.

Aceste s'au întêmplatŭ tóte în preséra primirei, în ḑiua de Vinerĭ (malum omen). Sâmbătă diminéţa s'a ţinutŭ prelegere, şi totŭ corpulŭ didacticŭ a fostŭ la gimnasiu, când la 10 óre d-lŭ dirigente chemà totŭ corpulŭ spre a-i comunica, ce va fi de făcutŭ la primire, după ameḑĭ. S'a spusŭ adecă, *că fiă-care profesorŭ îmbrăcatŭ în talarŭ sĕ se presenteze d. m. la 5 óre, ca apoi sĕ pótă pleca corpulŭ cu studenţii.* Atâta s'a comunicatŭ, altceva nimicŭ. **Despre arborarea stégului nicĭ vorbă nu s'a făcutŭ.** D-lŭ dirigente deşi sciea deja, că elŭ este însărcinatŭ cu arborarea stégului, totuşĭ nu se scie din ce consideraţiunĭ nu a aflatŭ de demnŭ, ca sĕ comunice acéstă intenţiune corpului didacticŭ. Aşa s'a întêmplatŭ, **că corpulŭ didacticŭ despre punerea stégului pe institutŭ nu a avutŭ absolutŭ nicĭ o cunoscinţă.**

După ameḑĭ, cam la 4 óre, tótă inteligenţa se grupase înaintea casei oraşului, de unde se deschide unŭ prospectŭ frumosŭ către gimnasiu; studenţii încă se adunară, ca sĕ védă pregătirile ce se făcuseră în „forŭ“ éră la 4 óre se arboréză stégulŭ pe institutŭ, nefiindŭ de faţă încă nicĭ unŭ profesorŭ. D-lŭ fostŭ dirigente éră a aflatŭ de bine a se încuia tótă după ameḑa în odaia sa.

La institutŭ se zidea şi aşa era locŭ deschisŭ din tóte părţile. Pe la $4^1/_2$ óre veniseră 4 profesorĭ, carĭ şi ei numai atuncĭ au luatŭ spre cunoscinţă, ce s'a întêmplatŭ, când vĕḑură că tótă lumea privesce la stégulŭ ce atêrna de pe acoperişulŭ gimnasiului; profesorii conversau înaintea porţii gimn. când étă deodată vine judele Beiuşului d-lŭ Ioanŭ Erdély întrebândŭ *„pentru D-ḑeu ce aţĭ făcutŭ?“* Rĕspunsulŭ fŭ: *„ce-i d-le jude?“* —*„Un servitorŭ a trasŭ stégulŭ şi l'a lăsatŭ culcatŭ în canalulŭ de pe acoperemêntŭ“* fŭ rĕspunsulŭ. După aceste mergêndŭ câţĭva profesorĭ la d-lŭ dirigentŭ, care încă şi atuncĭ şedea în odaiă, i-au făcutŭ cunoscute cele întêmplate; **când apoi dirigintele îndată demandà sĕ-lŭ arboreze din nou**; şi **aşa l'au arboratŭ din nou, totŭ acelaşĭ stégŭ,** care rĕmase mai departe în decursulŭ festivităţilorŭ pe acoperemêntulŭ institutului.

Acesta este istoriculŭ stégului fatalŭ; orĭ-ce altă afirmare contrară o declarămŭ din capulŭ locului de neadevĕrată şi tendenţiósă.

Indată după aceste, s'a trimisŭ o telegramă la ḑiarulŭ „Nemzet“, prin care apoi s'a alărmatŭ tótă lumea, că óre ce va fi acuma de ideia de statŭ maghiarŭ?!

Corpulŭ didacticŭ cunoscêndŭ prea bine învinuirile, carĭ le aveau Ungurii faţă de elŭ, *ca odată sĕ iésă adevĕrulŭ la lumină, in altă ḑi indată pe cale telegrafică, mai târḑiu in scrisŭ, a cerutŭ dela ministeriu in contra sa cea mai strictă cercetare disciplinară.*

Ca comisarŭ investigătorŭ a fostŭ trimisŭ din partea guvernului Andor Böthy, vice comitele Bihorului. S'au începutŭ dér cercetările din partea guvernului, a justiţiei, administraţiunei, gendarmeriei, inspectorelui supremŭ şi a direcţiunei gimnasiale. Aşadér şése comisiunĭ investigătóre umblau, care de care cu mai mare focŭ sĕ descopere, numai câtŭ de câtŭ, o umbră pe profesorĭ după ḑicala *„de strigis-quae non sunt.“* —Nimenea nu credea, că stégul s'a fost arboratŭ fără scirea corpului didacticŭ. Dela studenţĭ, din lăḑile lorŭ, au secvestratŭ câteva poesii române: „Dorulŭ“ etc., carĭ apoi trimiţêndu-le nu sciu unde s'au prăpăditŭ pe acolo.

Tóte aceste investigaţiunĭ s'au ocupatŭ numai cu ascultarea cetăţenilorŭ şi a studenţilorŭ, pe carĭ în deosebĭ i-a întrebatŭ, că óre nu cutare profesorŭ i-a îndemnatŭ? Corpulŭ profesoralŭ în acéstă cestiune n'a fostŭ întrebatŭ, ci numai s'au asignatŭ din partea guvernului câteva puncte d-lui diriginte, ca sĕ rĕspunḑă singurŭ şi precisŭ la ele. Intre aceste era unŭ punctŭ anume: **„cu scirea profesorilorŭ s'a arboratŭ stégulŭ séu ba?“** Ce-a rĕspunsŭ directorulŭ la acestŭ punctŭ, precisŭ încă nu se scie. Atâtŭ scimŭ numai, că elŭ s'a încercatŭ a indupleca pe profesorĭ, că la casŭ când vorŭ fi întrebaţĭ, la întrebarea, „că cu scirea corpului s'a arboratŭ stégulŭ“, sĕ rĕspunḑă că da, cu scirea corpului. *Insĕ acéstă incercare a d-lui diriginte corpulŭ mai întregŭ a respins'o, rĕspunḑêndŭ, décă l'a pusŭ fără scirea lorŭ pe institutŭ, atuncĭ sĕ fi grijitŭ de elŭ. Insĕ corpulŭ nu va lua pentru acestŭ faptŭ nicĭ o rĕspundere.* Pentru-că profesorii au vĕḑutŭ prea bine, că cu acéstă întrebare intenţionéză a-i aduce în curse, ca aşa uşorŭ sĕ se pótă prinde de corpŭ orĭ de unulŭ séu de altulŭ dintre profesorĭ; la acéstă împrejurare d-lŭ diriginte a fostŭ făcutŭ atentŭ, însĕ cu tóte acestea nu a avutŭ curagiulŭ sĕ rĕspunḑă în acestŭ sensŭ.

Cumcă din tóte aceste investigaţiunĭ *nu s'a constatatŭ* **nimicŭ** în contra patriotismului profesorilorŭ adeveresce **negative** şi comunicatulŭ din „Nemzet“, deóre-ce se *acaţă* numai de protocolulŭ aşternutŭ din partea direcţiunei gimnasiale ér celelalte protocóle tóte le retace neputêndŭ scóte din ele *nicĭ unŭ documentŭ* pentru argumentare. Dér acéstă afirmare o dovedesce şi următorulŭ pasagiu, luatŭ din protocolulŭ investigaţiunei conduse de vice-comitele, unde se afirmă *„a tanárikar hazafias magatartása ellen panasz nem tétetett“* adecă, *in contra patriotismului corpului profesoralŭ nu s'a plânsŭ nimenĭ.*

Sĕ privimŭ acuma mai deaprópe cuprinsulŭ protocolului înaintatŭ la înaltulŭ ministerŭ prin direcţiunea gimnasială.

După o investigaţiune severă, ţinută în faţa corpului didacticŭ, s'a constatatŭ: „că după-ce tótă clasa a VI-a neîndemnată şi neconstrînsă de nimenĭ, din voiă liberă s'a *convorbitŭ, că ar fi mai bine sĕ ia stégulŭ de pe gimnasiu, ca sĕ mérgă cu stégulŭ în fruntea tinerimei,* câţĭva au conferitŭ 50 cr. şi ştudintele Aureliu Borgovanu a mersŭ la unŭ ḑilerŭ, care lucra la edificarea gimnasiului şi dându-i 50 cr. l'a trimisŭ sĕ ia stégulŭ de pe edificiu.“ Cum s'a luatŭ stégulŭ s'a constatatŭ mai susŭ.

S'a constatatŭ dér, că studentulŭ Aureliu Borgovanu a trimisŭ unŭ servitorŭ, ca sĕ aducă stégulŭ. S'a constatatŭ prin toţĭ studenţii din clasa a VI-a, între carĭ au fasionatŭ şi vre-o 4 Ungurĭ, *in-*

tenţiunea pentru-ce a fostŭ trimisŭ servitorulŭ sĕ aducă stégulŭ, *adecă, ca sĕ mérgă cu stégulŭ în fruntea studenţilorŭ.*

S'a constatatŭ, *că stégulŭ nu a fostŭ mânjitŭ, nicĭ sfâşiatŭ séu ruptŭ*; pentru-că îndată **totŭ acelŭ stégŭ** s'a pusŭ pe acoperemêntŭ, după cum amŭ vĕḑutŭ mai susŭ.

Aşadéră în acestŭ casŭ nu s'a violatŭ stégulŭ ţĕrei.

Acéstă afirmare a nóstră au aprobat'o toţĭ judecătorii, cu câţĭ numai amŭ pututŭ comunica causa; acésta a constatat'o chiar şi judele, care l'a judecatŭ pe studentulŭ respectivŭ, ḑicêndŭ: *„că l'a judecatŭ numai pentru mulcomirea spiritelorŭ agitate."* Mulţĭ ómenĭ juridicĭ au aşteptatŭ procesulŭ acesta sĕ védă ce judecată se va aduce în meritulŭ causei, deórece nicĭ unulŭ, cu câţĭ amŭ vorbitŭ, nu a credutŭ că va fi judecatŭ.

Dér acéstă afirmare a nóstră o dovedesce chiar şi legea penală din 1879 XL 37 §. unde se ḑice apriatŭ *„két honapig terjedhetö elzárással és háromszáz forintig terjedhetö pénz büntetéssel büntetendö a ki az ország, a társorszáqok vagy az osztrák magyar monárchianak nyilvánosan kitüzött czimerét, vagy zászlóját, ugy szintén ki a polgári vagy katonai hatóságok által ezen minöségük jelvényéül, nyilvánosan hász: nált zászlót vagy czimert* **meggyazáló szándekból bemocskolja vagy leszakitja** adecă, *acela se pedepsesce pentru vătămarea de stégŭ*, **care cu intenţiune batjocoritóre mânjeşte séu sfâşiă stégulŭ folositŭ în publicŭ.**

Aşadér din cele constate judecându-i conchidemŭ: că studentulŭ Borgovanŭ *n'a pututŭ fi pedepsitŭ* pentru vătĕmare de stégŭ, *pentru-că elŭ n'a comisŭ vătĕmare de stégŭ*, după cum ne arată legea clarŭ ca sórele, ci a fostŭ pedepsitŭ cu eschidere *pentru că fără scirea dirigentului* a cutezatŭ — propria autoritate — a trimite după stégŭ.

Insĕ cu tóte acestea, nicĭ pentru acestŭ casŭ n'ar fi meritatŭ chiar pedépsa de eschidere, décă nu era altŭ gravamenŭ faţă cu dênsulŭ. Anume, înainte cu vre-o 4—5 lunĭ a fostŭ admoniatŭ prin dirigintele supremŭ, că *la casulŭ proxim orĭ şi ce ar comite în contra disciplinei scolastice, îndată sĕ se elimineze.* Din aceste orĭ-ce omŭ nepreocupat póte observa, că **corpulŭ didacticŭ a procesŭ fórte corectŭ,** — observândŭ legile patriei — atuncĭ când pe respectivulŭ l'a pedepsitŭ *numai pentru transgresiune scolară* pe basa sentinţei dirigintelui supremŭ. Aşa déră póte vedé şi oficiosulŭ d-lui Csaky, că **nu vătămarea stégului o a cualificat'o corpulŭ profesoralŭ ca transgresiune, deórece** — după cum amŭ vĕḑutŭ mai susŭ — **vătămare de stégŭ în Beiuşŭ la anulŭ 1888 nu s'a întêmplatŭ,** ci s'a pedepsitŭ simplamente pentru o transgresiune disciplinară — Décă nu credeţĭ predaţĭ causa d-lui ministru de justiţiă, şi credŭ, că nicĭ elŭ nu o va resolva altfelŭ.

Mai departe spuneţi-mĭ, cum s'a pututŭ întêmpla, că pe servitorulŭ, care a luatŭ stégulŭ dela loculŭ sĕu şi pe care tótă inteligenţa beiuşană l'a vĕḑutŭ în acelŭ momentŭ, nu numai că nu l'au pedepsitŭ, ci din contră l'au folositŭ ca martorŭ în contra studentului? Şi aşa ceva sĕ póte după legile penale??

Fama însĕ, cu o sută de gurĭ a colportatŭ pe tóte locurile şi „causa adevĕrată" (?) inventată în ministeriu, pentru care d-lŭ Csaky s'a simţitŭ în dreptŭ a da unŭ ordinŭ draconicŭ, faţă de institutŭ şi de corpulŭ profesoralŭ. Acésta ar fi sĕ fiă *„că nu se póte presupune despre ştudenţii din Beiuşŭ acea intenţiune, care se vede espresă clar în protocolulŭ presentat"*.

Aşadér acéstă *presupunere* l'a îndreptăţitŭ pe d-lŭ Csaky, ca sĕ huiduiască o corporaţiune şi sĕ nimicéscă unŭ institutŭ? Măcarŭ că trebue sĕ scie d-lŭ ministru fórte bine, ca juristŭ, că *pe basa presupunerilor nu este* iertatŭ a aduce nicĭ o sentinţă asupra sorţii cuiva; pentru că décă ar judeca toţĭ juḑii numai după *presupunere*, atuncĭ pe orĭ şi care persónă, care le póte fi lorŭ odiósa, într'o bună diminéţă ar puté-o aduce cu gendarmii la judecătoriă şi arunca în fundulŭ temniţei. Pentru ce sunt judecatŭ? întrébă judecatulŭ — Pentrucă eu ca jude, acésta şi acésta o presupunŭ despre tine! Tocmai analógă e şi sórtea bieţilorŭ profesorĭ din Beiuşŭ, fiindŭ judecaţĭ într'o bună diminéţă cu destituire. Intr'adevĕrŭ o sórte mai puţinŭ de invidiatŭ ca chiar, sórtea de adĭ a nóstră a preoţilorŭ românĭ!!

Amŭ voi sĕ ne spună oficiosulŭ, ce felŭ de judecată ar fi adusŭ d-lŭ ministru în acelŭ casŭ, décă corpulŭ profesoralŭ l'ar fi eschisŭ pe basa protocolului, când în protocolŭ anume s'a constatatŭ, că a luatŭ stégulŭ cu intenţiunea de a merge înaintea studenţilorŭ? In acestŭ casŭ de sigurŭ nu s'ar fi încumetatŭ nicĭ d-lŭ ministru *sĕ pacteze cu domnii din Oradea*, pentru-că avea documentŭ în mână, ca sĕ pretindă închiderea institutului, numai sĕ nu fiă nicĭ de veste, că în Ungaria se află unŭ singurŭ gimnasiu românescŭ. Şi pentru ce? Pentru-că în acestŭ casŭ, ḑicea domnulŭ ministru, studenţii suntŭ mai marĭ patrioţĭ ca profesorii. Apoi mai observŭ, că nu numai judecătorii criminalişţĭ, ci tótă lumea scie, că judecata meritoriă se aduce pe basa faptelorŭ îndeplinite şi argumentate din firŭ în pĕrŭ, éră nu după presupunerĭ; deórece de „internis non judicat praetor."

Din cele espuse totŭ omulŭ cu puţină logică şi minte naturală póte sĕ se convingă, că *d-lŭ ministru n'a avutŭ nicĭ umbră de dreptŭ sĕ facă paşii necesarĭ pentru închiderea gimnasiului.*

Dér *n'are dreptŭ* oficiosulŭ dela „Nemzet" nicĭ când afirmă: *„îndată după eliminarea scolarului culpabilŭ Episcopulŭ a demisionatŭ din propria sa iniţiativă pe 3 dintre profesorĭ."* Eu am înţelesŭ chiar dela acei bărbaţĭ demnĭ de tótă încrederea, carĭ pe acelŭ timpŭ petrecuseră în Beiuşŭ, ba chiar şi dela studenţii mai marĭ, cumcă acéstă pretensiune s'a formulatŭ de inteliginţa din Beiuşŭ, care încă sub durata cercetărilorŭ se strecurase şi se lăţise între beiuşenĭ, éră profesorii, în contra cărora s'a formulatŭ acéstă pretensiune o cunoscuse înainte de publicare, pentru aceea toţĭ au ḑisŭ: Prea bucurosŭ, numai sĕ fiă salvatŭ institulŭ, şi cumcă acéstă părere e esactă, éră nu a oficiosului dela „Nemzet", adeverescŭ şi prin următórea sentinţă luată totŭ din protocolulŭ v.-comitelui, unde ḑice: „A tanári kar hazafias magatartása ellen panasz nem emeltetett, mégis a felizgatott közvélemény lecsillapitása végett ajánlja a miniszternek, *hogy* vegye *rá a püspököt a következö három tanárnak elmozditàsára :*| *Rosiu, Lesianu és Ardeleanu."*

Aşa-déră, d-le, din aceste te poţĭ convinge, că **nu e adevĕratŭ**, că Episcopulŭ **la propria** sa iniţiativă i-a demisionatŭ. E daună a purta mâţa în sacŭ, pentru că i-se vĕdŭ ghiarĕle!

Multŭ ne mirămŭ şi de atitudinea Episcopului latinŭ Schlauch în acéstă tristă afacere, care deşi s'a declaratŭ înaintea conducĕtorilorŭ oficielorŭ de statŭ din Beiuşŭ, *ca sĕ nu alarmeze lumea pentru unŭ esces alŭ unui copilŭ desmerdatĭ*, şi deşi cu ocasiunea visitaţiunei, făcute în gimnasiulŭ gr. cat. românŭ din Beiuşŭ, înaintea suitei lui fiindŭ de faţă şi Episcopulŭ diecesei nóstre cu suita sa, a declaratŭ publicŭ, după ce intrase în mai multe clase şi întrebase pe unŭ copilŭ din cutare studiu, „că **elŭ altcum a fostŭ informatŭ despre acestŭ institutŭ, însĕ îi pare fórte bine, că s'a înşelatŭ in aceste informaţiunĭ şi s'a convinsŭ pe deplinŭ, că gimnasiulŭ din Beiuşŭ stă totŭ pe acelaşĭ nivou, pe care stă gimnasiulŭ din Satumare, alŭ căruia patronŭ era elŭ."** Şi cu tóte acestea vĕḑêndŭ tristele urmărĭ ce s'au desvoltatŭ şi au înveninatŭ intruatâta, Episcopulŭ latinŭ nu a avutŭ inima sĕ se întrepună cu tótă autoritatea sa la guvern, pentru salvarea unui institutŭ gr. cat., ci a lăsatŭ, ca sĕ-i rĕmână numele lui ca blăstĕmŭ la tótă posteritatea românéscă.

Vedeţĭ, d-lorŭ, aceste suntŭ pĕcatele strigătóre la cerŭ, carĭ se cuprindŭ în faimosulŭ comunicatŭ alŭ guvernului semi-oficiosŭ „Nemzet" şi pe basa cărora se simte îndreptăţitŭ guvernulŭ ungurescŭ a striga în gura mare asupra corpului şi a causei sânte românescĭ, ce o representă: „restignesce'i", „restignesce'i!" pentru-că „legĭ avemŭ şi după acele **trebue** sĕ fiă judecaţĭ."

Aţĭ vĕḑutŭ Domnilorŭ tóte „argumentele"-bêrfele ale comunicatului semioficiosŭ, prin care se sforţéză a dovedi *„neadevĕrurile"* (?) publicate în „Apelŭ", prin care s'ar puté duce în rătăcire partea mai puţinŭ orientată a opiniei publice — precum afirmă — pentru aceea s'a şi nisuitŭ cu mânĭ cu picióre omulŭ d-lui Csáky, ca prin flécurile lui sĕ scótă pe acéstă parte mai puţinŭ orientată a opiniunei publice din rĕtăcire. Óre succesu-i-a?—„Fiat lux".

Noi éră ne permitemŭ a întreba pe d-lŭ Csaky, — acuma după-ce tóte bêrfele le-am redusŭ la valórea lorŭ — sĕ binevoéscă a ne da desluşirĭ, că în care statŭ cultŭ şi civilisatŭ din lume s'a mai întêmplatŭ, că pentru asemenea flécurĭ sĕ se nimicéscă instituţiunĭ culturale? Credemŭ, că nicĭ măcarŭ uniculŭ casŭ nu ne va sci arăta, (afară de Ungaria) că nu pentru bârfele — cum suntŭ cele espuse în comunicatŭ — ci pentru mai marĭ crime, ce s'au comisŭ şi se comitŭ de persóne singuratice, sĕ se fi ameninţatŭ cu nimicire, ba sĕ se fi nimicitŭ chiar o instituţiune culturală, ca institutulŭ gr. cat. românŭ din Beiuşŭ.

Déca principiulŭ d-lui Csáky, aplicatŭ din acestŭ incidentŭ, nu ar fi basatŭ pe *„o greşélă logică"* atuncĭ după acestŭ principiu tótă lumea ar trebui la momentŭ nimicită şi aruncată în vĕzduhŭ, deórece de sigurŭ suntŭ mai mulţĭ păcătoşĭ ca drepţĭ.

In acestŭ unicŭ punctŭ se vede a consêmţi şi d-lŭ Lauran cu toţĭ Românii (mare minune!!) după cum se vede din articululŭ sĕu fatalŭ când afirmă, *„că unŭ óre care escesŭ condemnabilŭ alŭ cutăruia copilŭ nematurŭ* — dér décă ar fi chiar maturŭ? — *nu póte fi caracteristica institutului. Atuncĭ ar trebui sĕ se închidă tóte gimnasiile din ţéră începêndŭ dela cele ale statului"*. (Va urma.)

DIN AFARĂ.

Impărţirea Austro-Ungariei.

Ḑiarele rusescĭ se ocupă cu multă predilecţiă de împărţirea Austro-Ungariei. Aşa „Grajdanin" scriindŭ mai în ḑilele trecute unŭ articulŭ privitorŭ la Austro-Ungaria, ḑicea între altele: „Impĕratulŭ Wilhelm alŭ Germaniei voesce sĕ urmeze pe Fridericŭ alŭ II-lea, care a fostŭ celŭ mai mare duşmanŭ alŭ Austriei. Décă Fridericŭ alŭ II-lea a iscoditŭ planulŭ împărţirei Poloniei, Wilhelm alŭ II-lea va propune într'o ḑi sĕ se împartă Austria, pentru că numai aşa se va puté împlini misiunea istorică a Prusiei. Alianţa austro-germană, încheiată pe unŭ timpŭ óre-care de principele Bismarck, a fostŭ contrară naturei lucrurilorŭ, fiindcă ea n'a deschisŭ calea nicĭ speranţelorŭ Prusiei, nicĭ speranţelorŭ Austriei, căcĭ décă Prusia nisuesce la unirea tuturorŭ Germanilorŭ, Austria încă nu va uita rolulŭ ce l'a jucatŭ înainte de asta în imperiulŭ germanŭ. Concurenţii încă şi adĭ arată unulŭ faţă de altulŭ prietiniă. A fostŭ destulŭ sĕ se retragă Bismarck, pentru ca duşmănia ascunsă, ce ardea în ei, sĕ isbucnéscă. Pentru-că într'adevĕrŭ, décă nu este aşa, de ce politicii şi oficiósele austriace sunt atâtŭ de agitate? Dér greutatea zace în împrejurarea, că simţindŭ nesiguranţa alianţei nu potŭ sĕ aibă linisce. Slăbiciunea Austriei este fórte simţibilă acum şi în Peninsula Balcanică, dér mai alesŭ în Bulgaria, unde mica partidă a prietinilorŭ Austriacilorŭ a căḑutŭ în desperare. Afacerea lui Paniţa se va judeca în celŭ mai mare secretŭ. In fiă-care locuinţă din capitala Bulgariei străjuesce câte-unŭ soldatŭ pentru a împiedeca de-a împrăştia de-acolo scirĭ autentice pe cale legală. Intre astfelŭ de împrejurărĭ nu e mirare dér, décă cei din Viena începŭ a se gândi la o mişcare.

Boulangismulŭ învinsŭ.

Telegramele din Parisŭ spunŭ, că în urma pierderilorŭ suferite la alegerile comunale sĕvêrşite în ḑilele trecute în Parisŭ, s'ar puté susţiné, că boulangismulŭ a suferitŭ o straşnică bătaiă. După ântâia alegere se credea, că boulangiştii vorŭ reuşi baremĭ cu 13 candidaţĭ, dér s'au înşelatŭ, căcĭ din toţĭ boulangiştii n'a pututŭ reeşi decâtŭ unulŭ. In cerculŭ alŭ 18-lea, cuibulŭ principalŭ alŭ boulangiştilorŭ, republicanii au raportatŭ o strălucită învingere. In 4 Maiu au fostŭ aleşĭ 5 conservatorĭ, 4 liberalĭ, 49 republicanĭ şi 1 boulangistŭ. In urma acésta noulŭ consiliu comunalŭ constă din 13 conservatorĭ, 4 liberalĭ, 61 republicanĭ, şi 2 boulangişţĭ.

Tóte foile vestescŭ căderea desĕvîrşită a boulangismului. Chiar şi „La Presse" şi „Intransigeant" o spunŭ acésta. Cea dintâiu mai ḑice, că partida boulangistă se va disolva. Boulangiştii aştéptă, în urma acésta, o scrisóre dela generalulŭ. Despre reîntórcerea lui Boulanger în Parisŭ nu se mai vorbesce de locŭ. Schimbarea situaţiei boulangismului o caracteriséză „Figaro" cu sentinţa: „Res sacra miser".

SCIRILE ḐILEI.

Decoratŭ. Maiestatea Sa Monarchulŭ nostru decorase pe membrii comisiunei române, pentru delimitarea graniţelorŭ dintre Austro-Ungaria şi România. La rêndulŭ sĕu Maiestate Sa regele Carolŭ a decoratŭ între alţii pe contele Goluchowsky, apoi pe ministrulŭ ung. de agricultură, contele Andreiu Bethlenŭ, ca fostŭ preşedinte alŭ comisiunei ungare, cu marea cruce a corónei României.

***

Recrutarea în comitatulŭ Hunedórei a datŭ următórele resultate: din 440 înscrişĭ în cerculŭ Baiei de Crişŭ au fostŭ recrutaţĭ 35 de ómenĭ şi 21 în reserva de întregire, au lipsitŭ 32 de inşĭ; în cerculŭ Bradului din 658 înscrişĭ au fostŭ recrutaţĭ 67 ómenĭ şi 18 în reserva de întregire, au lipsitŭ 31 de inşĭ. Resultatulŭ recrutărei în cerculŭ Devei l'amŭ comunicatŭ. Resultatulŭ totalŭ alŭ recrutărei în comitatulŭ Hunedórei a fost: din 5731 înscrişĭ au fostŭ recrutaţĭ 454 în armată, 44 la honveḑĭ, 81 în reserva de întregire a armatei, 30 la honveḑĭ; au lipsitŭ cu totulŭ 545 de inşĭ.

***

Esportŭ de ouĕ. In anulŭ trecutŭ s'au esportatŭ din comitatulŭ Solnocŭ-Dobêca 66 de vagóne pline cu ouĕ, anume la gara dela Deşiu s'au încărcatŭ 36 de vagóne, la gara dela Reteagŭ 22, la Betlénŭ 3, ér la alte gărĭ cantităţĭ mai micĭ. In anii de mai 'nainte ouĕle se esportau în Viena, de unde apoi cea mai mare parte se trimetea la Londra, acum însĕ ouĕle se esportéză directŭ la Hamburg, Manheim, Köln şi Francfurt.

***

Nouĕ căi ferate. Concesiunea dată vice-şpanului Gustav Thalman şi soţĭ, ca sĕ facă lucrările pregătitóre pentru construirea unei căi ferate vicinale dela Vinţulŭ de josŭ până la Făgăraşŭ şi alteia dela Sibiiu până la Cisnădiă, s'a prelungitŭ pe unŭ anŭ.

***

Calea ferată vicinală Braşovŭ-Treiscaune. Societatea pe acţii pentru construirea acestei căi şĭ-a ţinutŭ adunarea generală constituantă în Pesta. Capitalulŭ în acţii e de 4,008.000 florinĭ, din carĭ 1,120.000 florinĭ parŭ acoperiţĭ prin acţii fundaţionale. Acţiile de prioritate în sumă de 2,888.800 fl. s'au plă-

titŭ deplinŭ de firma Erlanger și fiii și de frățînii Sulzbach.

***

Sinuciderea unui diaristŭ maghiarŭ. In Budapesta s'a sinucisŭ diaristulŭ ungurŭ Lukacs Zsigmond, în vêrstă de 35 anĭ, de nascere din comitatulŭ Albei de josŭ, care colabora la fóia sĕptĕmânală „Turkeve". Sinucisulŭ lăsă în urmă-i o scrisóre, în care dice: „M'am săturatŭ de viéță, póte în lumea cealaltă sĕ am o sórte mai bună. Eu nu cunoscŭ Dumnedeu și sunt inimicŭ alŭ orĭ-cărei comedii religióse, nu doriscŭ nicĭ chiar sĕ mi-se facă înmormêntare. Celŭ puținŭ rudeniile și cunoscuții mei vorŭ fi cruțați de osteneéla de a veni la înmormêntare, ér eu nu le rĕmânŭ datorŭ cu mulțămită. Cadavrulŭ meu îlŭ lasŭ liferanțilorŭ pe ceea lume (înțelegŭ pe medicĭ) pentru ca sĕ'lŭ secționeze. Poftéscă sĕ constate, ce s'a mai stricatŭ în mine afară de inimă. Ér décă mĭ-au tăiatŭ cadavrulŭ bine cu cuțitulŭ, arunce-lŭ în gropă. Iertŭ datornicilorŭ mei toțĭ banii împrumutațĭ, ér creditorilorŭ mei tóte datoriile mele. Ceea ce am, împreună cu moșia de dece mii de jugĕre, *ce o am în lună*, poftimŭ și le vindețĭ și-mĭ plătițĭ cu ele datoriile. Scris'am în diua numelui meu". Sinucisulŭ se trăgea dintr'o fruntașă familiă nobilă maghiară și în Budapesta avea multe rudenii distinse. In urma sa a lăsatŭ și două pachete, unulŭ adresatŭ ministrului de honvedĭ br. Fejervari, ér altulŭ contelui Feltetichi Geza.

Comentarŭ nu mai trebue.

DIVERSE.

Moștenitorulŭ italianŭ în periculŭ. Moștenitorulŭ de tronŭ alŭ Italiei a scăpatŭ ca prin minune de unŭ mare periculŭ, ce l'a întêmpinatŭ în călĕtoria orientală. După o telegramă din Petropole, trenulŭ de curte, care a adusŭ pe principele dela Caucasŭ la Europa, a deraiatŭ. Din norocire însĕ principele a rĕmasŭ nevătĕmatŭ și după vre-o câteva óre și-a pututŭ continua călĕtoria.

Sicriulŭ lui Alesandru cel Mare. După cum se scrie din Constantinopolŭ, museulŭ de acolo s'a înavuțitŭ cu câteva sarcofage minunate, peste carĭ a datŭ directorulŭ museului în Sidon. Obiectele acestea vechĭ și de mare prețŭ se află de multă vreme în Constantinopolŭ, dér ele nu potŭ fi vĕdute de orĭ-ce muritorŭ de rêndŭ. Hamdi-bey le ține încuiate pe tóte, așa că ele nu se arată decâtŭ persónelorŭ celorŭ mai distinse din capitala Musulmanilorŭ. Inzadarŭ s'au rugatŭ cei mai renumițĭ savanțĭ din Europa sĕ'i lase sĕ visiteze sarcofagele, căcĭ Hamdi nu s'a învoitŭ nicĭdecum. In dilele din urmă a apărutŭ o iradea a Sultanului, în care poruncesce directorului museului sĕ procure marĭ stelage de sticlă, în carĭ sĕ se așede sarcofagele. Ómenĭ de specialitate din Constantinopolŭ, carĭ pretindŭ a fi aflatŭ ceva din tainele acelorŭ sarcofage, spunŭ, că e mare probalitatea că ele îșĭ au originea încă de pe timpulŭ lui Lysippus, ceea ce deducŭ din împrejurarea, că ele suntŭ lucrate în stilulŭ marelui măestru din vechime. Celŭ mai mare dintre sarcofage se dice că este alŭ lui Alesandru celŭ Mare. Pe-o lature a lui suntŭ sculptate rĕsbóiele ce le-a avutŭ cu Grecii și cu Perșii, și încă așa că Alesandru cel Mare stă față în față cu Dariu. Celŭ din urmă ține în mâna stângă arculŭ întinsŭ îndreptatŭ asupra marelui Macedonianŭ. Alesandru cel Mare însĕ voesce sĕ dea cu lancea în Dariu. Pe cealaltă parte a sarcofagiului se póte vedé o vênĕtóre de lei sculptată tocmai în stilulŭ lui Lysippus. Pe partea a treia se póte vedé o vênătóre de tigri, ér pe a patra unŭ rĕsboinicŭ atacatŭ la spate de unŭ tigru.

Sultanulŭ umanŭ. Se scrie din Constantinopolŭ, că Sultanulŭ Abdulŭ Hamid a ardonatŭ sĕ se edifice pe spesele sale unŭ mare asilŭ, unde se vorŭ adăposti toțĭ supușii turcĭ fără deosebire de religiune, dér lipsițĭ de mijlócele de traiu. Asilulŭ va avé o sală de învĕțământŭ, o sală pentru industria de mână, o giamiă turcéscă, o capelă creștină și o sinagogă. Acéstă umană instituțiă a făcutŭ pretutindenĭ cele mai bune impresiunĭ.

Necrologŭ. George și Maria Niculescu, C. Asanopulo, frații George și Eufemia Alecsianu, Grigorie și Caterina Bilciurescu, Elena Braha, Scarlatŭ și Maria Lucacĭ, George G. Niculescu, Nicolae G. Niculescu, Olimpiu Elefteriu, căpitanulŭ Neculae și Maria Marinescu, Christianŭ și Eufemia Kertsch, Constantinŭ și Olga Penescu, Dumitru și Elena Starostescu, Pantele și Angelica Marinescu nepoțĭ; Sofia și generalulŭ Costaforu cumnațĭ, precum și nepoții lorŭ anunță perderea durerósă ce au îndurat'o prin încetarea din viéță a *colonelului* **D. Niculescu,** de 73 anĭ, întêmplată în 18 Aprilie 1890, în Bucurescĭ. Înmormêntarea s'a făcutŭ la 20 Aprilie. Cordónele împrejurulŭ carului funebru le-au ținutŭ d-nii maiorŭ Cioranŭ, Al. Orĕscu, Ot. Șuțu, și Tătărescu; d-nii generalĭ Florescu și Manu, colonelĭ Pĕucescu (senatorŭ), Algiu, Sabovicĭ, Gărdescu, familia Costaforu etc. au luatŭ parte la înmormêntare. D-lŭ Lascarŭ Catargiu, reținutŭ fiindŭ la cameră, a făcutŭ séra visită familiei.

Condolențele nóstre întristatei familii!

Cursulŭ pieței Brașovŭ
din 8 Maiu st. n. 1890.

Banonote româneseĭ	Cump.	9.35	Vênd.	9.37
Argintŭ românescŭ -	„	9.29	„	9.32
Napoleon-d'orĭ - - -	„	9.39	„	9.42
Lire turcescĭ - - -	„	10.60	„	10.65
Imperialĭ - - - -	„	9.60	„	9.65
Galbinĭ .	„	5.45	„	5.50
Scris. fonc. „Albina" 6%	„	—.—	„	—.—
„ „ „ 5%	„	—.—	„	—.—
Ruble rusescĭ - - -	„	131.	„	132.
Mărcĭ germane - -	„	57.80	„	58.10

Discontulŭ 6- 8% pe anŭ.

Cursulŭ la bursa de Viena
din 7 Maiu st. n. 1890.

Renta de aurŭ 4% - - - - - - -	103.25
Renta de hârtiă 5% - - - - - - -	99.65
Imprumutulŭ căilorŭ ferate ungare - aurŭ - - - - - - - - - - - -	117.30
dto argintŭ - - - - - - -	95.90
Amortisarea datoriei căilorŭ ferate de ostŭ ungare (1-ma emisiune) - -	—.—
Amortisarea datoriei căilorŭ ferate de ostŭ ungare (2-a emisiune) - -	—.—
Amortisarea datoriei căilorŭ ferate de ostŭ ungare (3-a emisiune) - -	113.50
Bonurĭ rurale ungare - - - - - -	89 —
Bonurĭ croato-slavone - - - - - -	105.—
Despăgubirea pentru dijma de vinŭ ungurescŭ - - - - - - - - -	—.—
Imprumutulŭ cu premiulŭ ungurescŭ	136.75
Losurile pentru regularea Tisei și Seghedinului - -	126.25
Renta de hârtiă austriacă - - - -	89.40
Renta de argintŭ austriacă - - - -	89.85
Renta de aurŭ austriacă - - - - -	110 —
Losurĭ din 1860 - - - - - - - -	139.—
Acțiunile băncei austro-ungare - -	946.—
Acțiunile băncei de creditŭ ungar. -	340.—
Acțiunile băncei de creditŭ austr. -	300.25
Galbenĭ împĕrătescĭ - - - - - - -	5.55
Napoleon-d'orĭ - - - - - - - - -	9.41
Mărcĭ 100 împ. germane - - - -	58.05
Londra 10 Livres sterlinge - - - -	118.35

Numere singuratice din „Gazeta Transilvaniei" à 5 cr. se potŭ cumpĕra în tutungeria I. Gross, și în librăria Nicolae Ciurcu.

Editorŭ și Redactorŭ responsabilŭ:
Dr. Aurel Mureșianu.